

Maria FILIPIAK

O PROBLEMACH TEOLOGII MORALNEJ Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II (1978-1991)

Źródłową pozycją dla opracowania bibliografii był zbiór wypowiedzi Papieża *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, wydawany od 1978. Ostatnie dwa lata są pozabawione odniesień do tego źródła, ponieważ odpowiednie tomy nie są jeszcze dostępne w Polsce. Stąd też wypowiedzi Papieża za ten okres przytaczane są z czasopisma „La Traccia. L'insegnamento di Giovanni Paolo II” (dalej „La Traccia”).

Odpowiednikiem *Insegnamenti* jest zbiór wypowiedzi papieskich w tłumaczeniu na język polski: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie* (dotychczas ukazały się cztery tomy zawierające wypowiedzi z 1978, 1979, 1980 i 1981 r.).

Poniższy zestaw obejmuje przemówienia, których przedmiotem była bądź to wprost sytuacja we współczesnej teologii moralnej, bądź też szczególnie palące jej problemy, zwłaszcza takie, jak stosunek prawdy do wolności oraz autorytet Magisterium Ecclesiae w teologii. W zestawie tym nie umieszczono natomiast tych wypowiedzi, w których problemy te poruszone zostały w innym kontekście tematycznym (np. ekumenicznym, środków masowego przekazu, etc.).

Wykaz skrótów

AP1 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 1, Città del Vaticano 1982, ss. 462.

AP2 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 2, Città del Vaticano 1986, ss. 479.

AP3 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 3, Città del Vaticano 1989, ss. 395.

IGP – *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* [Città del Vaticano]

I (1978), ss. 477.

II (1979) [t. 1], ss. 1729.

II (1979) t. 2, ss. 1574.

III (1980) t. 1, ss. 1983.

III (1980) t. 2, ss. 1869.

IV (1981) t. 1, ss. 1292.

IV (1981) t. 2, ss. 1313.

V (1982) t. 1, ss. 1376.

V (1982) t. 2, ss. 2497.

V (1982) t. 3, ss. 1751.

VI (1983) t. 1, ss. 1730.

VI (1983) t. 2, ss. 1496.

VII (1984) t. 1, ss. 2016.

VII (1984) t. 2, ss. 1708.

VIII (1985) t. 1, ss. 2081.

VIII (1985) t. 2, ss. 1683.

IX (1986) t. 1, ss. 2204.

IX (1986) t. 2, ss. 2242.

X (1987) t. 1, ss. 1482.

X (1987) t. 2, ss. 2582.

X (1987) t. 3, ss. 1812.

XI (1988) t. 1, ss. 1073.

XI (1988) t. 2, ss. 2625.

JPZP – *Jan Paweł II na ziemi polskiej*, Watykan 1979, ss. 286.

NP I – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, I (1978), Poznań-Warszawa 1987, ss. 220.

NP II, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, II (1979), t. 1, Poznań 1990, ss. 793.

NP III, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 1, Poznań-Warszawa 1985, ss. 875.

NP III, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 2, Poznań-Warszawa 1986, ss. 924.

NP IV, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV (1981) t. 1, Poznań 1989, ss. 611.

NP IV, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV (1981) t. 2, Poznań 1989, ss. 572.

ORpol – „L'Osservatore Romano” wyd. polskie 1(1980) –

1978

1. *Wolność sumienia i obrona życia* (Do włoskich lekarzy, 28 XII), NP I, s. 202-205; toż: *Libertà di coscienza e difesa della vita*, IGP I, s. 435-440.

1979

2. *Wyzwolenie rodzi się z prawdy Chrystusowej* (Audiencja generalna, 21 II), NP II, 1, s. 173-177; toż: *La liberazione nasce dalla verità di Cristo* IGP II, 1, s. 428-435.

3. *Sumienie jest miarą człowieka* (Anioł Pański, 1 IV), AP1, s. 71-73; toż: *Dio parla all'uomo con la croce*, IGP II, 1, s. 764-766.

4. *Tutaj zawsze byliśmy wolni* (Częstochowa, 4 VI), w: JPZP, s. 65-73; toż: *Materna presenza della Madonna nella vita della Chiesa e della patria*, IGP II, 1, s. 1410-1419.

5. *Chrystus wzywa was do prawdy* (Homilia, Galway, Irlandia, 30 IX), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1981, s. 66-70; toż: *Cristo vi chiama alla verità*, IGP II, 2, s. 457-462.

6. *Wolność winna opierać się na prawdzie* (Przemówienie w Battery Park, Stany Zjednoczone, 3 X), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1981, s. 187-189; toż: *La libertà deve essere fondata sulla verità*, IGP II, 2, s. 569-572.

7. *Wierni prawdzie w miłości* (Przemówienie do Konferencji Episkopatu Stanów Zjednoczonych Ameryki w Quigley South Seminary, 5 X), w: *Jan Paweł II w Irlandii i Stanach Zjednoczonych. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1981, s. 246-257; toż: *Fedeli alla verità nell'amore*, IGP II, 2, s. 629-643.

1980

8. *Prawda siłą pokoju* (Oreddie [...] na XIII Światowy Dzień Pokoju, 1 I 1980), ORpol 1(1980) nr 1-2, s. 3-4; toż: „*La verità, forza della pace!*”, IGP II, 2, s. 1444-1452.

9. *Kościół współczesnego świata w służbie wielkiej sprawy pokoju* (Do Korpusu Dyplomatycznego, 14 I), ORpol 1(1980) nr 1-2, s. 12-13; toż: *La Chiesa nel mondo contemporaneo al servizio della grande causa della pace*, IGP III, 1, s. 135-147.

10. *Uniwersytet: wolność, prawda, służba człowiekowi* (Spotkanie ze światem uniwersyteckim, 4 V), ORpol 1(1980) nr 5, s. 15-16; toż: *L'amore ardente della verità ispira la gioia della ricerca*, IGP III, 1, s. 1119-1126.

11. *Nieomyślność Kościoła – darem Chrystusa i nieodzownym warunkiem posługi apostolskiej* (List [...] do Konferencji Episkopatu Niemieckiego w związku ze sprawą Hansa Künga, 22 V), ORpol 1(1980) nr 5, s. 6, 20; toż: *L'infallibilità della Chiesa è dono di Cristo e condizione indispensabile del servizio apostolico*, IGP III, 1, s. 1428-1437.

12. *Pierwszą postugą, która się należy człowiekowi, jest świadczenie całej prawdy* (Do przedstawicieli wyznań chrześcijańskich, 31 V), NP III, 1, s. 677-678; toż: *Il primo servizio da rendere all'uomo è la testimonianza di tutta la verità*, IGP III, 1, s. 1541-1543.

13. *Przemówienie w Centro de Convenções do biskupów Brazylii* (10 VII), w: *Jan Paweł II w Brazylii 30 VI – 11 VII 1980. Przemówienia, homilie, modlitwy*, Warszawa 1985, s. 276-291; toż: *La crescita della comunione e della partecipazione rende sempre più perfetta l'evangelizzazione*, IGP III, 2, s. 216-234.

14. *Trwanie w prawdzie* (Do duchowieństwa, 30 VIII), NP III, 2, s. 271-273; toż: *Adesione alla verità e testimonianza di vita*, IGP III, 2, s. 499-503.

15. *Współpracujcie na wszelki sposób dla szerzenia Ewangelii* (Do młodzieży, 8 IX), NP III, 2, s. 310-312; toż: *Collaborate con ogni mezzo alla diffusione del Vangelo*, IGP III, 2, s. 581-584.

16. *Nikt nie może realizować miłości inaczej niż w prawdzie* (Przemówienie na zamknięcie obrad Synodu Biskupów, 25 X), NP III, 2, s. 517-521; toż: *I doveri della famiglia cristiana nella carità e nella verità*, IGP III, 2, s. 965-980.

17. *Świadectwo dawane prawdzie jest służbą człowiekowi* (Do członków Redakcji „Wiara i Ustrój”, 3 XI), NP III, 2, s. 555-556; toż: *Testimoniare la verità un servizio da rendere all'uomo*, IGP III, 2, s. 1047-1052.

18. *Nauka – teologia – Magisterium* (Do naukowców w katedrze w Kolonii, 15 XI), ORpol 1(1980) nr 12, s. 18-19; toż: *Rinnovato collegamento tra pensiero scientifico e forza di fede dell'uomo che cerca la verità*, IGP III, 2, s. 1200-1211.

19. *Jan Paweł II do biskupów niemieckich* (Fulda, 17 XI), NP III, 2, s. 660-666; toż: *Diamo spazio ai doni dello spirito: forza, saggezza, amore*, IGP III, 2, s. 1287-1298.

20. *Bezinteresowna postuga wspólnocie wierzących* (Do teologów, Altötting, 18 XI), NP III, 2, s. 683-687; toż: *Irrinunciabile dialogo tra teologia e Magistero*, IGP III, 2, s. 1332-1338.

1981

21. *Powołani zostaliście do wolności* (Audiencja generalna, 14 I), NP IV, 1, s. 35-37; toż: *La vita secondo lo spirito fondata nella vera libertà*, IGP IV, 1, s. 72-76.

22. *Informacja, odpowiedzialna wolność* (Do dziennikarzy zagranicznych, 6 II), ORpol 2(1981) nr 2, s. 24; toż: *Informare bene e liberamente è un esercizio di responsabilità*, IGP IV, 1, s. 239-241.

23. *Odświeżmy sumienie, abyśmy żyli jako prawdziwi uczniowie Chrystusa* (Eur, 22 III), NP IV, 1, s. 360-364; toż: *Rinnoviamo le nostre coscienze per vivere come veri discepoli di Cristo*, IGP IV, 1, s. 746-753.

24. *Prawda i wolność* (Spotkanie ze środowiskiem uniwersyteckim Rzymu, 26 III), ORpol 2(1981) nr 3, s. 9-10; toż: *Il compito della libertà si realizza sul terreno della verità*, IGP IV, 1, s. 784-793.

25. *Przyjmijcie trud wolności* (Do młodzieży, Watykan, 14 IV), NP IV, 1, s. 448-451; toż: *Accettate la fatica della libertà*, IGP IV, 1, s. 936-941.

26. *Kościół broni życia, broni ludzkich sumień* (Anioł Pański, 10 V), NP IV, 1, s. 556-558; toż: „*Sono venuto perchè abbiano la vita*”, IGP IV, 1, s. 1154-1157.

27. *W służbie odpowiedzialnej wolności* (Orędzie [...] na Międzynarodowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, 15 V), NP IV, 1, s. 579-583; toż: *Libertà responsabile degli operatori e dei fruitori dei „mass media”*, IGP IV, 1, s. 1203-1209.

28. *Pomagajcie wiernym kształtować prawe sumienie etyczne* (Do biskupów z Sycylii, 11 XII), NP IV, 2, s. 410-413; toż: *Aiutare i fedeli a formarsi una retta coscienza etica*, IGP IV, 2, s. 904-911.

1982

29. *Le parole di Cristo sul matrimonio nuova soglia della verità integrale sull'uomo* [Słowa Chrystusa o małżeństwie – nowym fundamentem integralnej prawdy o człowieku] (Audiencja generalna, 13 I), IGP V, 1, s. 81-91.

30. *Prawdziwa wolność człowieka* (Anioł Pański, 7 III), AP2, s. 61-63; toż: *Il Signore conceda al Guatemala una pace stabile e sicura*, IGP V, 2, s. 753-755.

31. *La Chiesa è solidale con l'università nella ricerca della piena verità sull'uomo* [Kościół jest solidarny z uniwersytetem w poszukiwaniu pełnej prawdy o człowieku] (Do profesorów Uniwersytetu św. Dominika, Bolonia, 18 IV), IGP V, 1, s. 1223-1231.

32. *La forza della verità e dell'amore forma l'uomo nuovo e trasforma il mondo* [Siła prawdy i miłości kształtuje nowego człowieka i przemienia świat] (Do młodzieży, Bolonia, 18 IV), IGP V, 1, s. 1234-1239.

33. *W służbie prawdy i wolności* (Przemówienie na Uniwersytecie w Padwie, 12 IX), ORpol 3(1982) nr 9, s. 23-24; toż: *Solo l'amore e la giustizia possono costruire la pace*, IGP V, 3, s. 434-438.

34. *Ricerca della verità e formazione dei giovani per la vera libertà dell'uomo* [Poszukiwanie prawdy i formacji młodych dla prawdziwej wolności człowieka] (Przemówienie na Uniwersytecie w Padwie, 12 IX), IGP V, 3, s. 412-417.

35. *Promuovere e garantire una sana teologia per il benessere del popolo cristiano* [Popieranie i rozwój poprawnej teologii dla dobra Ludu Bożego] (Do biskupów Belgii, 18 IX), IGP V, 3, s. 473-480.

36. *Wierność teologa Chrystusowi zakłada wierność Kościołowi i jego Magisterium* (Przemówienie podczas spotkania z teologami w Papieskim Uniwersytecie w

Salamance, 1 XI), w: *Jan Paweł II w Portugalii, Hiszpanii i Lourdes. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1986, s. 222-227; toż: *La fedeltà del teologo a Cristo implica fedeltà alla Chiesa e al suo Magistero*, IGP V, 3, s. 1049-1055.

37. *Syn Kościoła słucha głosu Magisterium i jest wierny Soborowi naszych czasów* (Homilia, Barcelona, 7 XI), w: *Jan Paweł II w Portugalii, Hiszpanii i Lourdes. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1986, s. 353-361; toż: *Il figlio della Chiesa segue la voce del Magistero ed è fedele al Concilio del nostro tempo*, IGP V, 3, s. 1206-1212.

38. *Trzeba przywrócić siłę głosowi sumienia* (Do władz miasta i regionu, Palermo, 20 XI), ORpol 3(1982) nr 11-12, s. 17; toż: *Ridate forza alla voce della coscienza per restituire a Palermo pace e serenità*, IGP V, 3, s. 1345-1347.

1983

39. *Jesteście tymi, którzy mają kształtować ludzi wolnych* (Do nauczycieli i wychowawców, León, Nikaragua, 4 III), ORpol 4(1983) nr 3, s. 27; toż: *Consideratevi continuatori di una secolare e feconda opera educativa*, IGP VI, 1, s. 561-566.

40. *Informacja, świadectwo, prawda* (Stulecie katolickiego dziennika „La Croix”, 23 IV), ORpol 4(1983) nr 5-6, s. 9; toż: *Verità nell'esposizione dei fatti, verità nella testimonianza di fede*, IGP VI, 1, s. 1047-1053.

41. *Moralne zwycięstwo narodu* (Przemówienie na Stadionie Dziesięciolecia, Warszawa, 17 VI), w: *Pokój tobie, Polsko! Ojczyzno moja! Jan Paweł II znów na polskiej ziemi*, Lublin 1984, s. 36-47; toż: *Solo una vittoria di natura morale può restituire alla società la sua unità*, IGP VI, 1, s. 1540-1548.

42. *Jasnogórska ewangelizacja wolności* (Homilia, Częstochowa, 18 VI), ORpol 4(1983) nr nadzwyczajny, s. 21-22; toż: *La sovranità dello stato è legata alla sua capacità di promuovere la libertà*, IGP VI, 1, s. 1568-1576.

43. *Kościół ma służyć prawdziwej wolności człowieka i narodu* (Przemówienie podczas Plenarnej Konferencji Episkopatu Polski, 19 VI), ORpol 4(1983) nr nadzwyczajny, s. 25-26; toż: *La verità, prima e fondamentale condizione del rinnovamento sociale*, IGP VI, 1, s. 1585-1594.

44. *Zbudowany na opoce prawdy, wolny od trwogi* (Uroczystość świętych Apostołów Piotra i Pawła, 29 VI), ORpol 5(1984) nr 6, s. 32; toż: *Pietro è il punto di sostegno e di unità*, IGP VI, 1, s. 1682-1688.

45. *L'etica cristiana si fonda sull'armonia tra verità e libertà* [Etyka chrześcijańska bazuje na współzależności pomiędzy prawdą i wolnością] (Audiencja generalna, 13 VII), IGP VI, 2, s. 68-78.

46. *Il rapporto tra legge morale e libertà* [Stosunek między prawem moralnym a wolnością] (Audiencja generalna, 27 VII), IGP VI, 2, s. 124-133.

47. *L'adesione alla legge di Dio è fonte di vera libertà* [Przylgnięcie do prawa Bożego jest źródłem prawdziwej wolności] (15 X), IGP VI, 2, s. 775-776.

1984

48. *Specyfika teologii i formacja przyszłych kapłanów* (Spotkanie z profesorami teologii, 13 VI), ORpol 5(1984) nr 7, s. 18-19; toż: *La testimonianza dei cristiani di oggi esige una rinnovata intelligenza di Dio*, IGP VII, 1, s. 1711-1718.

49. *Gaudium de veritate* (Przemówienie do przedstawicieli świata nauki i kultury, 13 VI), w: *Jan Paweł II w Austrii. 10 IX 1983 – 13 IX 1983 i Szwajcarii 12 VI 1984 – 17 VI 1984, 15 VI 1982. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1988, s. 184-188; toż: *La scienza è veramente libera soltanto quando si lascia determinare dalla verità*, IGP VII, 1, s. 1704-1710.

50. *Kolegialność i posłannictwo* (Przemówienie podczas spotkania z Konferencją Episkopatu Szwajcarii, Einsiedeln, 15 VI), w: *Jan Paweł II w Austrii. 10 IX 1983 – 13 IX 1983 i Szwajcarii 12 VI 1984 – 17 VI 1984, 15 VI 1982. Przemówienia i homilie*, Warszawa 1988, s. 238-245; toż: *Collegialità e autorità episcopale di fronte ai problemi dell'evangelizzazione*, IGP VII, 1, s.1777-1786.

51. *Jasnogórska ewangelizacja wolności* (Castel Gandolfo, 26 VIII), ORpol 5(1984) nr 8, s. 1, 26; toż: *Messa per la festa della Madonna di Jasna Góra*, IGP VII, 2, s. 248-250.

52. *Wolność i antywolność* (Homilia dla uniwersytetów, 13 XII), ORpol 5(1984) nr 11-12, s. 23; toż: *La salvezza è liberazione dell'uomo dell'era atomica dai timori palesi e nascosti che lo angosciano*, IGP VII, 2, s. 1585-1591.

1985

53. *Macie być krytycznym sumieniem moralnym społeczeństwa* (Przemówienie do biskupów Wenezueli, Caracas, 26 I), ORpol 6(1985) nr 1, s. 18-19; toż: *„In comunione con Cattedra di Pietro sappiate essere la coscienza morale della società”*, IGP VIII, 1, s. 176-184.

54. *Libertà, verità, rispetto delle coscienze per servire l'uomo nella sua integrità* [Wolność, prawda, poszanowanie sumienia w służbie integralnie pojętej osoby ludzkiej] (Do ambasadora Francji, 9 V), IGP VIII, 1, s. 1238-1241.

55. *L'autentica coscienza umana è un cammino verso la verità* [Autentyczne sumienie ludzkie jest drogą ku prawdzie] (Utrecht, 12 V), IGP VIII, 1, s. 1272-1277.

56. *Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary o niektórych aspektach „teologii wyzwolenia”* (6 VIII), Rzym 1985.

57. *La riflessione teologica per essere veramente cristiana deve essere guidata dal Verbo Incarnato e dal Magistero* [Refleksja teologiczna dla swej prawdziwie chrześcijańskiej tożsamości powinna dać się kierować Słowem Wcielonym i Magisterium] (Nairobi, 18 VIII), IGP VIII, 2, s. 469-476.

58. *I teologi devono operare al servizio del Magistero* [Teologowie powinni pracować w służbie Magisterium] (Do Międzynarodowej Komisji Teologów, 5 X), IGP VIII, 2, s. 853-856.

59. *Czym jest i jaką rolę spełnia Kuria Rzymska* (Do Kolegium Kardynalskiego, 21 X), ORpol 6(1985) nr 10-11, s. 17-18; toż: *Sulla linea del Concilio la Curia strumento ed aiuto al Romano Pontifice*, IGP VIII, 2, s. 1324-1333.

1986

60. *W służbie prawdy i wolności* (Spotkanie z włoskimi dziennikarzami, 28 II), ORpol 7(1986) nr 3, s. 20; toż: *Il giornalista: „uomo della verità”*, IGP IX, 1, s. 555-560.

61. *Odwaga mówienia prawdy* (Do uczestników Seminarium Międzynarodowej Federacji Ruchów w Obronie Prawa do Życia, 1 III), ORpol 7(1986) nr 3, s. 3; toż: *Chi si schiera in favore della vita difende la verità di Dio sull'uomo*, IGP IX, 1, 562-564.

62. *Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu* (22 III), Rzym 1986.

63. *Podstawowa relacja: prawda – dobro – wolność* (Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Teologii Moralnej, 10 IV), ORpol 7(1986) nr 5, s. 10; toż: *Per ritessere il legame di verità–bene–libertà urge ricostruire una rigorosa riflessione etica*, IGP IX, 1, s. 969-974.

1987

64. *Odpowiedzialność za prawdę poznawaną i przekazywaną* (Przemówienie w Auli KUL, 9 VI), w: *„Do końca ich umiłował”. Jan Paweł II. Trzecia wizyta duszpasterska w Polsce 8–14 czerwca 1987 roku*, Watykan 1987, s. 41-51; toż: *La società attende dalle sue università il consolidamento della propria soggettività*, IGP X, 2, s. 2054-2063.

65. *W służbie prawdy* (Przemówienie na dziedzińcu KUL, 9 VI), w: *„Do końca ich umiłował”. Jan Paweł II. Trzecia wizyta duszpasterska w Polsce 8–14 czerwca 1987 roku*, Watykan 1987, s. 52-60; toż: *Università! Alma Mater! Se servi la verità, servi la libertà, la liberazione dell'uomo e della nazione. Servi la vita!*, IGP X, 2, s. 2186-2189.

66. *Trudny dar wolności* (Homilia, Częstochowa, 13 VI), ORpol 8(1987) nr 5 bis, s. 9; toż: *In questa generazione minacciata dalla perdita della speranza perduri sempre la formazione eucaristica della libertà*, IGP X, 2, s. 2190-2193.

67. *Wolność, prawda, służba ludzkości* (Spotkanie z prezydentem Ronaldem Reaganem, Miami, 10 IX), ORpol 8(1987) nr 9-10, s. 24; toż: *Contribuire alla promozione della verità nella carità per consolidare la libertà ed edificare la pace*, IGP X, 3, s. 374-378.

68. *I frutti del lavoro teologico devono essere sempre convalidati dal Magistero della Chiesa* [Owoce pracy teologów powinny być zawsze uprawomocnione przez Magisterium] (Do przedstawicieli uniwersytetów katolickich w Nowym Orleanie, 12 IX), IGP X, 3, s. 448-455.

69. *L'adesione al Magistero è condizione indispensabile per una corretta lettura dei „segni dei tempi”* [Przyłgnięcie do Magisterium jest warunkiem niezbędnym dla poprawnego odczytywania „znaków czasu”] (San Francisco, 17 IX), IGP X, 3, s. 612-621.

1988

70. *Nota informacyjna w sprawie arcybiskupa Lefebvre'a ogłoszona 16 czerwca 1988*, ORpol 9(1988) nr 5, s. 29, 32.

71. *La coscienza ha il diritto inalienabile alla verità ed è legata intimamente alla dignità dell'uomo* [Sumienie ma niezbywalne prawo do prawdy i związane jest najgłębiej z godnością człowieka] (Do Konferencji Episkopatu, Salzburg, 24 VI), IGP XI, 2, s. 2147-2157.

72. List [...] „*Ecclesia Dei*” (2 VII), ORpol 9(1988) nr 6, s. 3.

1989

73. *Nie postępujcie jak ci, dla których wolność jest usprawiedliwieniem zła* (Homilia, Dżakarta, 9 X), ORpol 10(1989) nr 12, s. 13-14; toż: *Pace e collaborazione tra le diverse religioni*, „La Traccia” 10(1989) nr 10, s. 1048-1050.

1990

74. *Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary o powołaniu teologa w Kościele* (24 V), Watykan 1990.

75. *Poszanowanie sumienia każdego człowieka warunkiem pokoju* (Orędzie [...] na XXIV Światowy Dzień Pokoju (8 XII 1989), ORpol 11(1990) nr 12, s. 16-19; toż: *Pace con Dio Creatore pace con tutto il creato*, „La Traccia” 11(1990) nr 12, s. 1323-1327.

1991

76. *Nie będziesz miał bogów cudzych przede Mną* (Homilia, Koszalin, 1 VI), w: *Ducha nie gaście. Jan Paweł II w Polsce. 1-9 czerwca 1991*, Paryż 1991, s. 31-35.